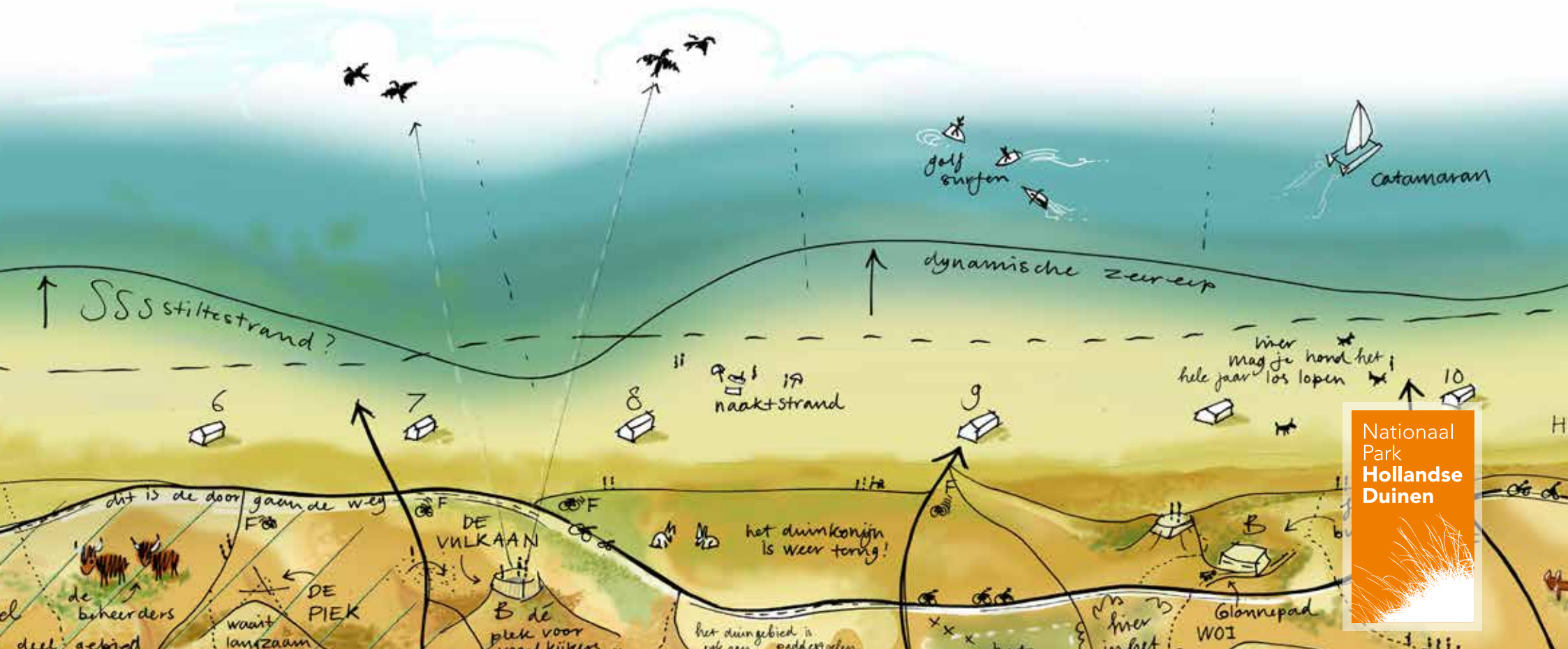

NOTA Westduinpark en Wapendal

Topnatuur voor de stad!

Colofon

Nota Westduinpark en Wapendal

Topnatuur voor de stad!

RISnummer 297407

Opdrachtgever DSB/BAS, Joanne Gendronneau

Projectteam IbdH Rijmond van der Pot

Klaas Hilverda

Ellen de Boer

April Kong

In samenwerking Tom Vaessen

Dennis Luijter

Deelnemers van de werksessies

Dit is een uitgave van

Gemeente Den Haag

Dienst Stadsbeheer

Beleidsafdeling Duurzaamheid en Groen

14070

Denhaag.nl

Mei 2017

* Het Westduinpark en Wapendaal zijn onderdeel van het toekomstige Nationaal Park Hollandse Duinen

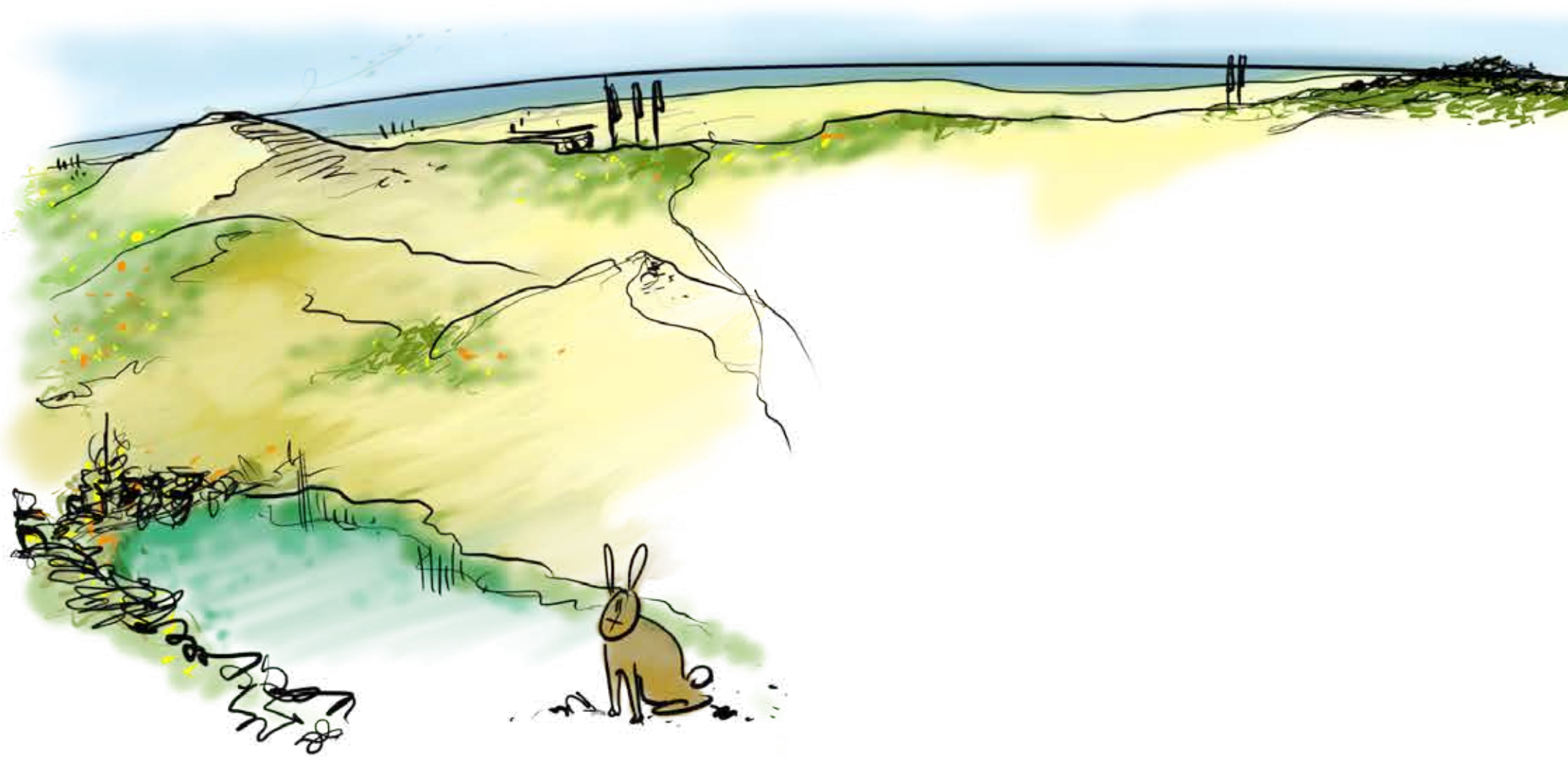
Inhoud

1	<i>Op een mooie zomerse dag</i>	5	5	Samen aan de slag	
	Voorwoord	9	5.1	Evenwicht	35
			5.2	Energie	38
				<i>Huisregels</i>	41
2	Blauwdruk				
2.1	Vertrekpunt	13			
2.2	Kracht	13			
	<i>Wist u dat?</i>	15			
3	Topnatuur voor de stad				
3.1	Gebied	19			
3.2	Gebruik	23			
	<i>10 buiten-doe-dingen!</i>	25			
4	Kansen	29			
	<i>De Haagse big five</i>	31			

1 Op een mooie zomerse dag

Op een mooie zomerse dag...

Het is een prachtige zomerse ochtend in het Westduinpark. Het strand ligt er stil bij. De bruisende zeebranding en het gekrijs van de meeuwen zijn nog even de enige geluiden.

Wie hier een aantal jaren geleden voor het laatst liep, is verrast door de terugkeer van de dynamiek in de duinen. Aan de zeezijde zijn duinkoppen te zien, waar zand door de wind omhoog geblazen wordt. Op stormachtige dagen lijkt het duin wel te roken. Het zand wordt door de wind verder de duinen ingeblazen. Het valt neer op de open, bloemrijke duingraslandjes in de duinvalleien.

Ergens in de duinhelling steekt een konijn zijn kop uit zijn holletje. Wat verderop heeft een zandhagedis al een mooie zonplek gevonden om zich op te warmen. De vroege vogelzang van de merels en roodborsten is alweer afgelopen. Twee ruiters trekken op hun gemak door de duinen. Een yogales op het strand gaat beginnen. Het Westduinpark is dé plek voor bezinning.

Bij het informatiepunt van het Zenderpark vragen drie bezoekers zich af hoe zij de duinen verder gaan verkennen: per fiets richting Kijkduin met onderweg mooie doorkijkjes naar de zee of te voet? Een wandeling via de zandpaden lijkt hen ook aantrekkelijk. Wellicht komen zij daar dan de Schotse hooglanders tegen. Zij kijken op de kaart en lezen meer informatie over deze runderen en de andere grazers die het duingebied helpen open houden.

In de tussentijd bij Wapendal, het unieke duin-heidegebiedje midden in de Bloemenbuurt, is een groep vrijwilligers al druk aan het werk. Zij zetten zich het hele jaar in voor het gebied. Er staat ook een klein jongetje samen met zijn moeder. Hij wijst naar een foto waarop de Shetlandpony's te zien zijn. "Waar zijn de pony's? Mama, ik wil ze zien!" "Ze staan nu in de wei buiten de stad. In het najaar zijn de pony's weer terug", zegt zijn moeder. "Dan komen wij ze zeker gedag zeggen. En weet je wat leuk is, de pony's staan dan niet alleen in Wapendal maar ook bij de Paddenpoel in het Westduinpark."

Vandaag worden er verschillende excursies gegeven. Een groepje jongeren staat al klaar. Onder deskundige begeleiding zullen zij alle parels van het Westduinpark gaan ontdekken en uitgelegd krijgen. Na afloop zullen zij het hoogste punt van Zuid-Holland beklimmen: De Vulkaan. Dit uitkijkpunt is de beste plek om trekvogels de spotten en zee, strand en duin te bewonderen. Op deze heldere dag ontvouwt zich een moderne variant van Panorama Mesdag met zeilboten en surfers op zee en aan de andere kant de skyline van Den Haag. De badgasten arriveren en zijn bepakt en bezakt. Gelukkig is het een kort traject van stad naar zee. Ook bij de strandpaviljoens is volop activiteit. Bezoekers verheugen zich op deze zonnige en warme zomerse dag.

In de late middag in de Bosjes van Poot laat een vader met zijn dochter de hond uit. Wat een verandering! Sinds een aantal jaren is het weer een afwisselend duinbos geworden waar veel te zien is. De natuur heeft er weer ruimte en vrijheid gekregen. Iedereen komt nu graag in de Bosjes van Poot met of zonder hond.

Als de zon ondergaat, zijn de bezoekers na een mooie dag naar huis teruggekeerd. Het is weer stil in de duinen. Of toch niet? Twee nachtegalen laten alle andere nachtegalen weten waar hún plekje is. En zij zijn niet de enige die vanavond een concert geven. Langs een duinplasje ratelen rugstreeppadden. Dankzij zorgvuldig beheer zijn ook zij weer in het duingebied teruggekeerd.

Voorwoord

Welkom in het natuurgebied Westduinpark en Wapendal!

Er is maar één grote stad in Nederland met duinen en strand direct voor de deur: Den Haag. Daar zijn we trots op. Deze mooie groene stad ligt midden in het toekomstige Nationaal Park Hollandse Duinen en heeft ongelooflijk veel te bieden qua natuur. Den Haag heeft maar liefst drie Europese Natura2000-gebieden op haar grondgebied: Meijndel en Berkheide, Westduinpark en Wapendal en Solleveld en Kapittelduinen. Deze nota gaat over de duinen tussen Kijkduin en Scheveningen: het Westduinpark en Wapendal, een natuurlijke kustverdediging en topnatuur voor de stad!

Het natuurgebied is ontstaan door een eeuwenlang samenspel van zand, zee en wind. Hiermee vormen deze duinen een dynamisch, levend en afwisselend landschap van internationale betekenis. Het is een leefgebied voor vele waardevolle, beschermde planten- en diersoorten (60% van de soorten van de Nederlandse flora komt in de duinen voor). Daarom doen wij er alles aan om hun leefgebieden te beschermen. Deze nota is daar onderdeel van.

Doel van de nota is de bijzondere waarde van het duingebied zichtbaar te maken. Dit doen wij door evenwicht te houden en te brengen tussen natuurlijke en menselijke dynamiek en rekening te houden met de invulling van de Natura2000-natuurdoelstellingen. Het tweede doel van de nota is het organiseren en bevorderen van de ongelofelijke energie die dit duingebied genereert. Daar mogen wij trots op zijn.

Met de nota wil ik deze trots losmaken zodat betrokkenheid, respect en enthousiasme voor het Westduinpark en Wapendal bij eenieder ontstaat. Vanuit deze gedachte is en wordt Haagse kracht geactiveerd: inzet in en voor het groen.

Deze nota is dan ook gezamenlijk met al deze betrokkenen opgesteld. Het bijeen brengen van en in discussie gaan met deze mensen zorgt voor inzichten, kennis, ervaring en kunde die van belang zijn voor een gedragen programma voor het Westduinpark en Wapendal. Ik bedank u allen voor de geleverde inzet. Samen met u zetten wij ons in voor dit duingebied!

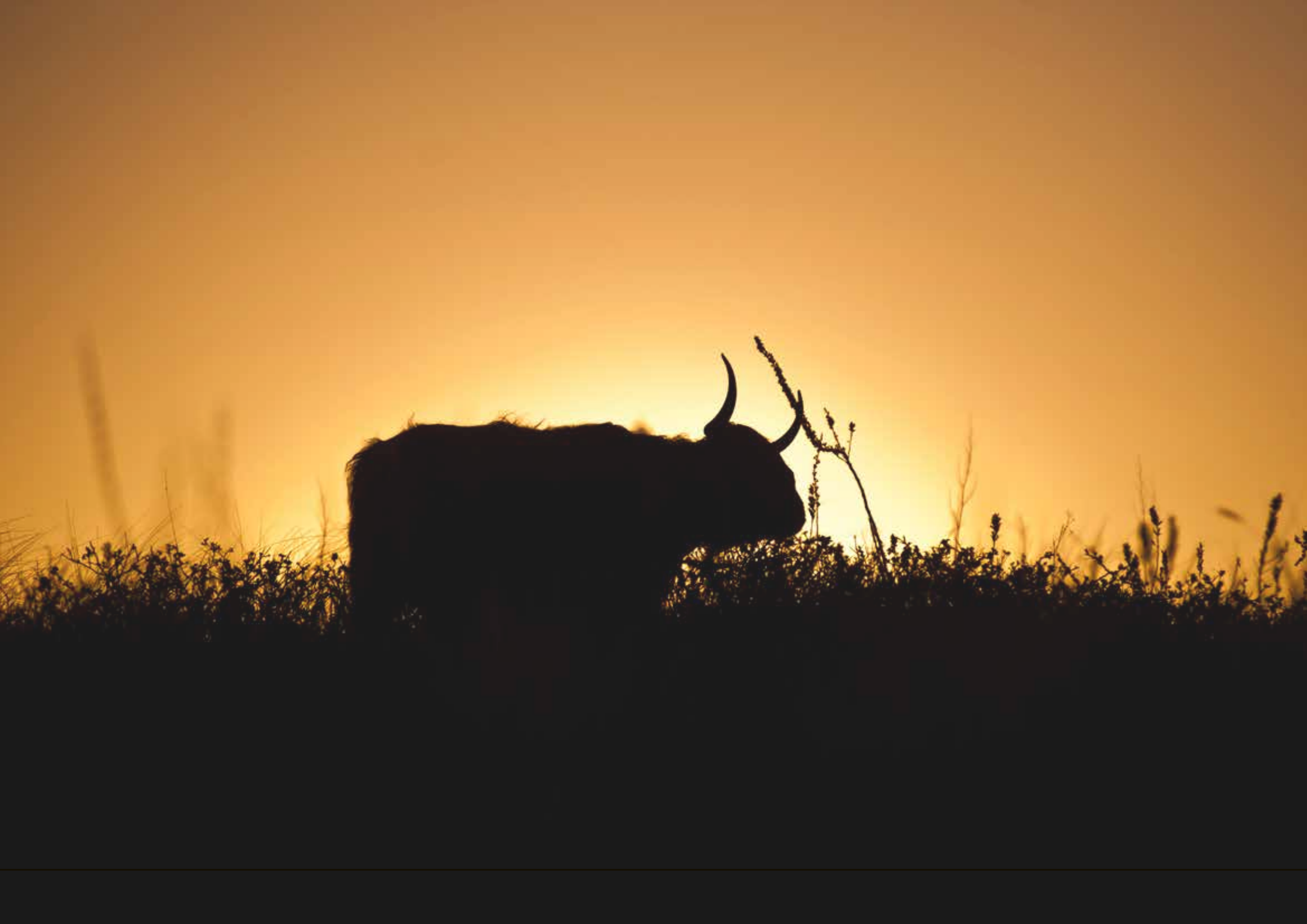
Ik heb vertrouwen dat deze nota u zal aanspreken en enthousiasmeren. Ik wens u veel leesplezier en hoop dat u binnenkort onze Haagse duinen komt bezoeken.

Boudewijn Revis

Wethouder Binnenstad, Stadsontwikkeling Kerngebieden en Buitenruimte
mei 2017

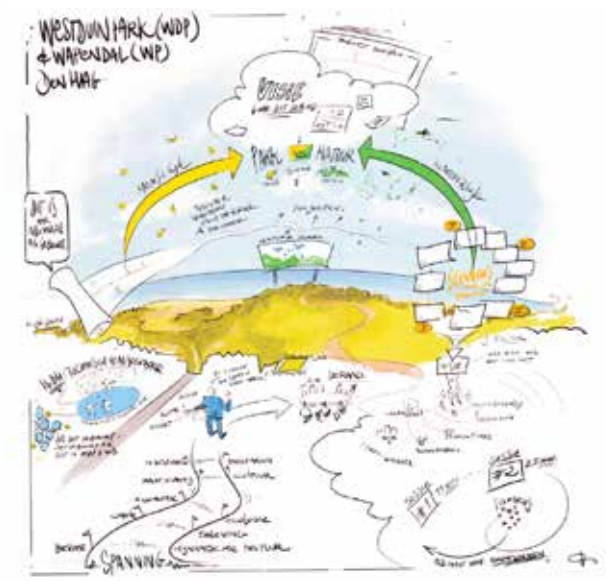
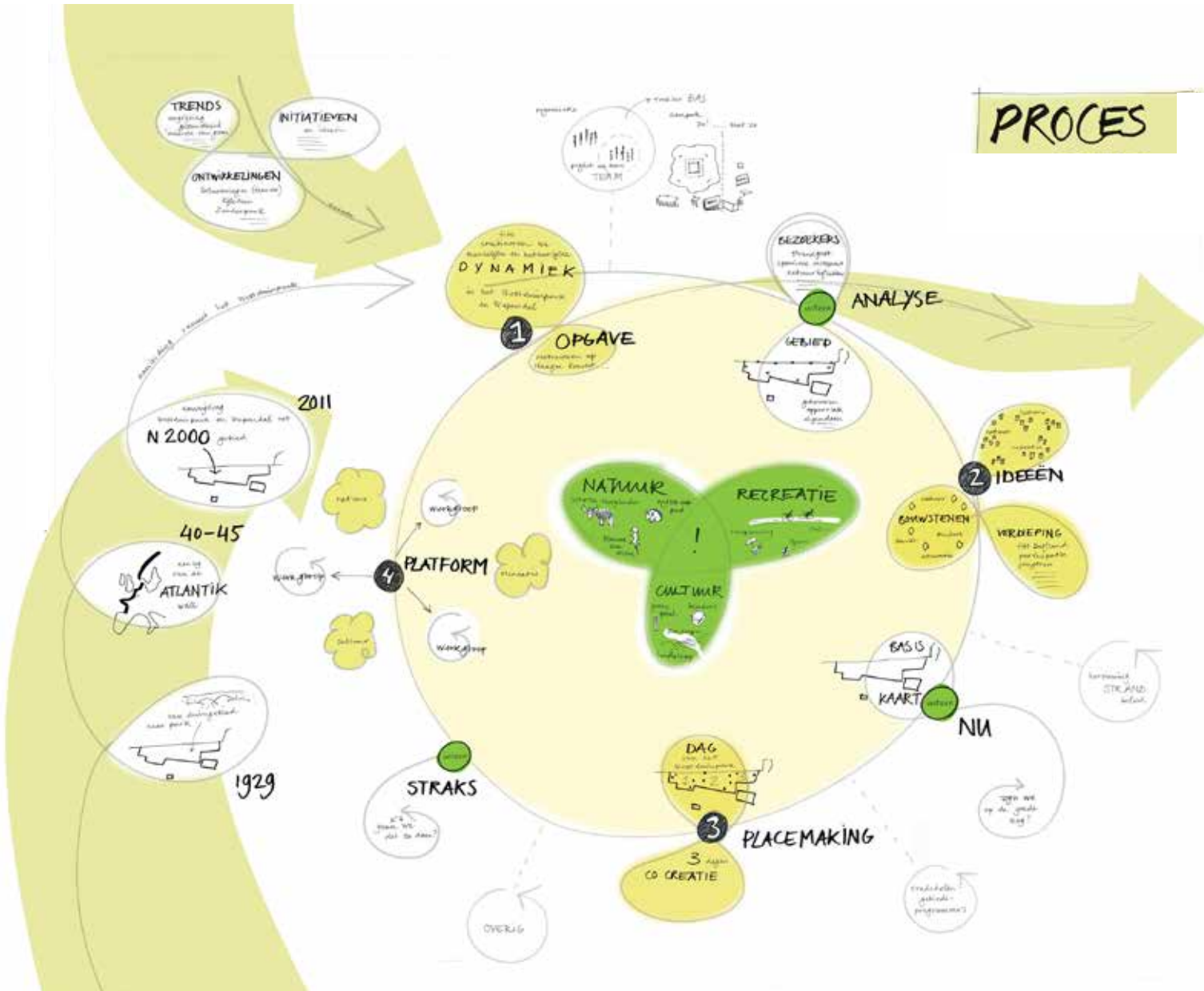

Wethouder Boudewijn Revis

2 Blauwdruk

Schotse hooglander (foto Michel Mees)

2.1 Vertrekpunt

Het Haagse groenbeleid heeft als één van haar uitgangspunten, dat voor de Haagse Grote Groengebieden gebiedsgerichte plannen worden opgesteld. Voor het Westduinpark inclusief de Bosjes van Poot en Wapendal dateren de laatste beheerplannen respectievelijk uit 2005 (RIS 131605) en 2007 (RIS 150595B). Sindsdien hebben veel ontwikkelingen plaatsgevonden. Zo zijn het Westduinpark inclusief de Bosjes van Poot en Wapendal sinds 2011 aangewezen als één Natura2000-gebied. Omdat naast de samenvoeging in één natuurgebied ook andere ontwikkelingen plaatsvinden, zoals bij Scheveningen Haven, is het van belang om de nota voor het gebied te actualiseren. Hiermee zorgt de gemeente Den Haag dat dit bijzondere natuurgebied toekomstbestendig blijft.

Waar het Natura2000-beheerplan van de provincie Zuid-Holland zich met name richt op de te behalen natuurdoelen, richt de nota van de gemeente zich met name op het beschermen van de natuur en daarmee het evenwicht tussen natuurlijke en menselijke dynamiek. Dit is dan ook dé uitdaging voor dit duingebied waar jaarlijks meer dan 2 miljoen bezoekers (incl. strandbezoekers) plaatsvinden in een gebied waar ook natuurwetgeving geldt en Europese natuurdoelstellingen te behalen zijn.

Daarnaast wil de gemeente Den Haag de energie die het duingebied uitstraalt, benutten en vergroten. Hiervoor is het activeren van Haagse kracht en zich gezamenlijk inzetten in en voor het groen noodzakelijk. Zo werken bijvoorbeeld bezoekers en gebruikers mee aan het onderhoud of worden zij ambassadeur van het duingebied. Dit zorgt voor draagvlak en voor positieve en constructieve samenwerking met de gemeente en komt de beleving van het duingebied ten goede. Zo wil de gemeente Den Haag met deze nota inspireren en zorgen dat de bezoeker, de vrijwilliger en de ondernemer voor dit natuurgebied enthousiast worden en blijven. Want enthousiasme is aanstekelijk en creëert energie.

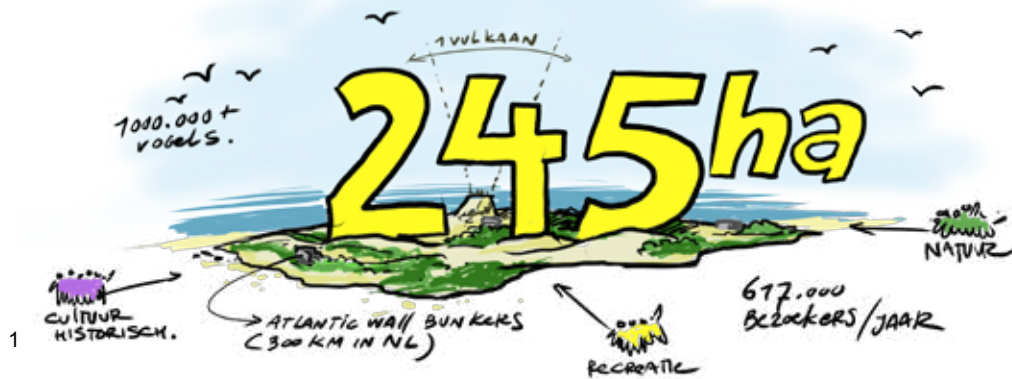
Tot slot geeft de Nota Westduinpark en Wapendal de kansen voor het gehele natuurgebied weer en fungeert het als kader voor het toetsen van nieuwe ontwikkelingen, verzoeken en wensen.

2.2 Kracht

Den Haag is in transitie. Naast het ruimtelijke beeld van onze stad verandert ook onze samenleving. Steeds meer bewoners, maatschappelijke organisaties en bedrijven denken en doen mee met de gemeente op gebied van openbare ruimte en groen. Dit vraagt om een andere rol van de gemeente: ruimte bieden, faciliteren en grenzen stellen. Dat heeft de gemeente dan ook gedaan bij het opstellen van deze nota.

Voor het maken van deze nota heeft een participatieproces plaatsgevonden op het niveau van “coproduceren”. Samen met alle relevante partijen, zoals de natuur- en wijkverenigingen, beleidsmakers, gebruikers, ondernemers en frisdenkens is deze nota opgesteld.

In werksessies zijn ideeën en wensen voor het beleven en gebruik van het duingebied geïnventariseerd en bediscussieerd. Juist het bijeen brengen van alle betrokkenen, heeft nieuwe inzichten, kennis, ervaring en kunde opgeleverd die van belang zijn bij het benoemen van de kansen voor het Westduinpark en Wapendal. De deelnemers hebben het traject zeer positief ervaren.

Wist u dat?

1. Het Westduinpark en Wapendal samen een totale oppervlakte van 245 hectare hebben en onderdeel zijn van het toekomstige Nationaal Park Hollandse Duinen.
2. Ruim 600.000 mensen het Westduinpark meerdere keren per jaar bezoeken. Dit betekent ca. 2 miljoen bezoeken per jaar.
3. Van de meer dan 15.000 km Atlantische kust in West-Europa bestaat ongeveer 3.000 km uit duinen. Circa 10% hiervan ligt in Nederland. Het Westduinpark is één van deze duingebieden.
4. De duinen, na de Noordzee, het grootste ecosysteemtype in Nederland zijn. Als gevolg van de grote variatie in bodem en biotopen hebben de duinen een grote soortenrijkdom aan planten en dieren. Van de Nederlandse flora komt ongeveer 60% van de soorten in de duinen voor.
5. Den Haag de enige grote stad is (met meer dan 500.000 inwoners) die maar liefst drie Europese Natura2000-gebieden op haar grondgebied heeft: Meijndel en Berkheide, Westduinpark en Wapendal en Solleveld en Kappiltelduinen.
6. Er maar één grote stad in Nederland is met strand direct voor de deur. Dat is Den Haag. Langs de 11 km Haagse kust ligt ca. 2,5 km strand voor het Westduinpark. Dit gedeelte van het Zuiderstrand wordt ook wel het Stille Strand genoemd en typeert zich door natuur, rust en ruimte.
7. De voormalige Atlantikwall-linie van 5.000 km door het Westduinpark loopt. Twee bunkercomplexen en twee individuele bunkers zijn zelfs op de gemeentelijke monumentenlijst geplaatst. Deze samenhangend kustverdedigingsstelsel werd tijdens de Tweede Wereldoorlog (1941-1944) in opdracht van de Duitsers gebouwd.
8. Het hoogste punt van het duingebied De Vulkaan is. Deze top van dit duin ligt maar liefst 33 meter boven NAP. Vanuit dit uitkijkpunt heeft u goed zicht op zee, strand en duinen. U kunt hier trekvolgels spotten. In 2009 zijn daar ruim 1 miljoen vogels geteld en maar liefst 222 soorten.
9. Het Westduinpark en Wapendal begraasd worden. U komt hier naast duinkonijnen ook Schotse hooglanders, Shetlandpony's en schapen tegen. Deze Haagse kudde helpt mee met het beheer van dit duingebied. De grazers eten planten, struiken en bomen, en houden het duin open en gevarieerd. Inmiddels wordt ongeveer 200 ha van dit natuurgebied begraasd.
10. Na 20 jaar de zeldzame rugstreeppad weer terug is in het Westduinpark. Met het herstellen van de vochtige duinvallei in de Natte Pan heeft het duingebied er een parel bij.
11. Het Westduinpark een walhalla voor nachtvlinders is. In 2016 heeft de Nachtvlinderwerkgroep van de KNNV-afdeling Den Haag 430 verschillende soorten geïdentificeerd. Hiervan bleken liefst 47 soorten zeldzaam of zeer zeldzaam te zijn.
12. De aanwezigheid van een natuurgebied de woningwaarde verhoogt (tot bijna 16%). Economisch gezien is het Westduinpark en Wapendal hiermee dan ook heel belangrijk.

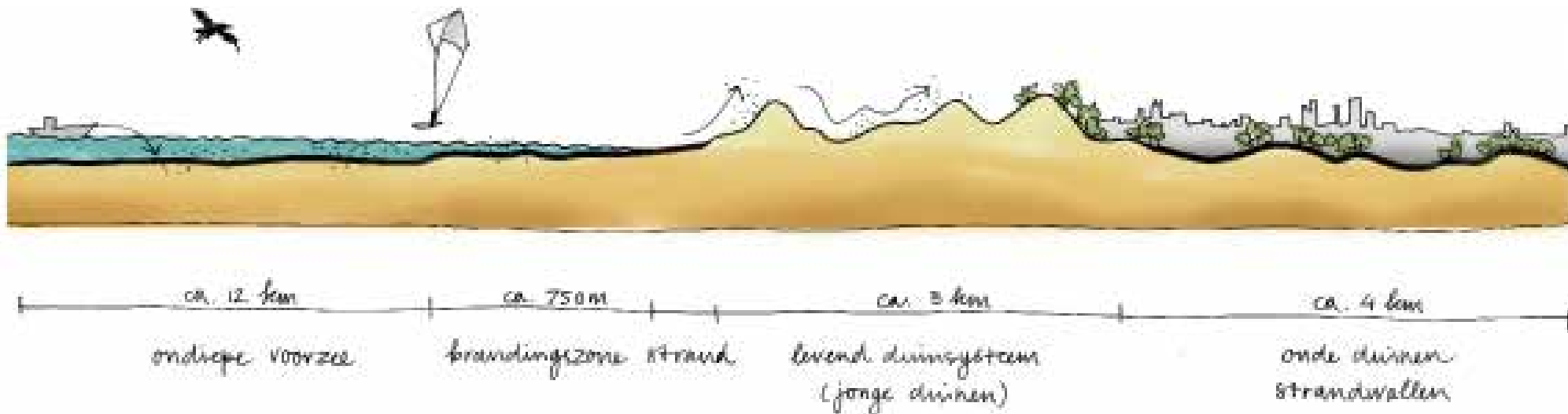

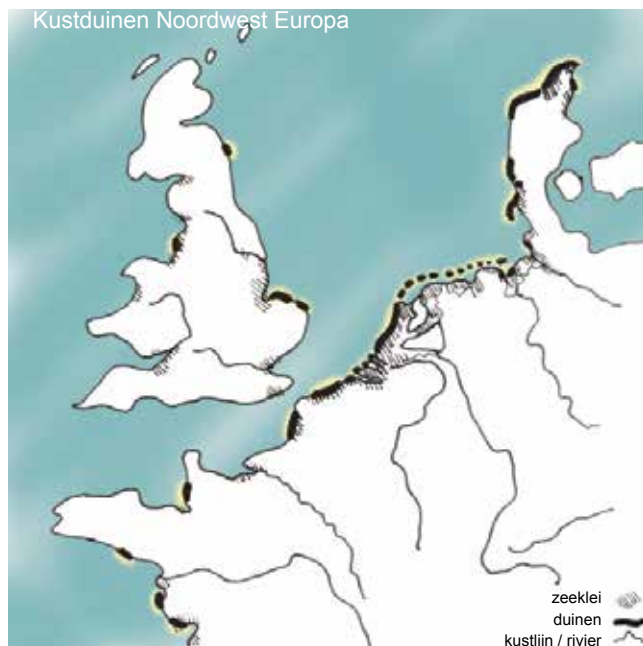

3 Topnatuur voor de stad

Duinplas Westduinpark (foto Hans van der Meijs)

Atlantiekwal

Nederland in Europees verband; afzettingen en begroeiingstypen die samenhangen met een vlakke kust

kust Zuidholland

3.1 Gebied

Basiskaart Nationaal Park Hollandse Duinen

Zee, strand en duinen

Het Westduinpark en Wapendal zijn ontstaan door een eeuwenlang samenspel van zand, zee en wind. Hiermee vormen de duinen een dynamisch, levend en afwisselend landschap van internationale betekenis en een leefgebied voor vele waardevolle, beschermde planten- en diersoorten. Het duinlandschap kenmerkt zich door de opbouw van zee, strand, jonge en oude duinen, ieder met zijn eigen dynamiek en karakter. Dit maakt deze duinstrook zo uniek. Naast het ondergaan van het natuurlijk proces van verlies of juist aangroei heeft dit duingebied ook te maken met menselijke invloeden. Al vanuit de prehistorie zijn sporen van gebruik in het duingebied te vinden. Er wordt bijvoorbeeld al eeuwenlang aan een veilige zeekering gewerkt. Ook de konijnenjacht, de beweiding met schapen, geiten en koeien, de teelt van aardappels en rogge en de aanplant van naaldbossen vonden in dit gebied plaats. Tegenwoordig hebben vooral natuurbeleving en recreatie een belangrijke plaats gekregen. Naast haar betekenis voor natuur, recreatie en cultuurhistorie heeft het duingebied een uiterst belangrijke functie als zeekering voor het achterliggende land.

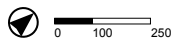
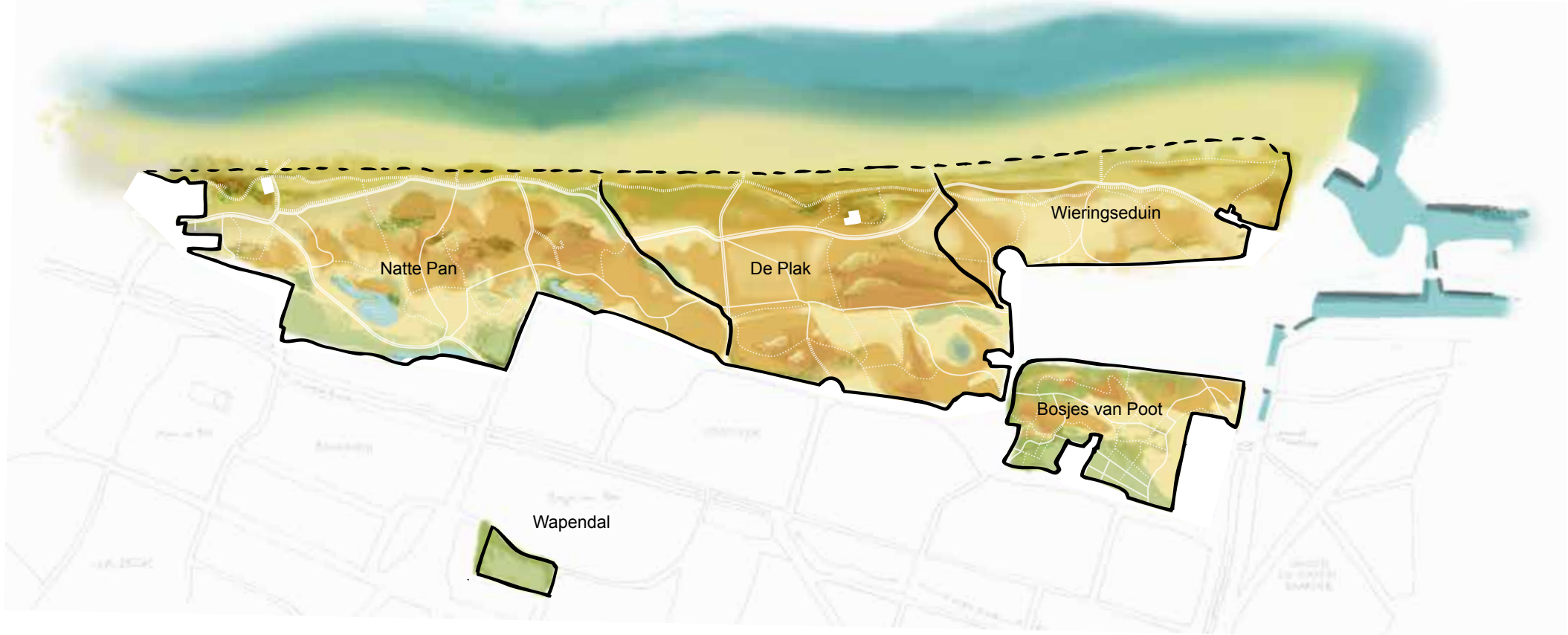
Ligging en begrenzing

Het Westduinpark ligt tussen zee en stad. Het aaneengesloten duingebied verbindt Kijkduin met Scheveningen. Daarmee is dit een van de grootste groengebieden in Den Haag. Wapendal fungeert als een ecologische stapsteen in de Bloemenbuurt. Hiermee wordt een gebied van natuur, rust en ruimte vervlochten met Den Haag en een intensief gebruikte kuststrook. Voor de nota worden als plangebied de contouren van het Natura 2000-gebied Westduinpark en Wapendal aangehouden. Dit is inclusief het duingebied Bosjes van Poot dat al vanaf 1990 onderdeel is van het door het Rijk aangewezen 'Beschermd Natuurmonument Westduinpark'. Het Westduinpark en Wapendal maken deel uit de Stedelijke Groene Hoofdstructuur van Den Haag en vallen onder de grote groengebieden van Den Haag. In de Agenda Groen (RIS 294705) is het benoemd in de 'Groen om de stad' zone. Zo heeft het gebied zowel een stedelijke als bovenstedelijke functie.

Den Haag is mede-ondertekenaar van het initiatief om te komen tot het Nationaal Park Hollandse Duinen. Het initiatief is een van de winnaars. De komende jaren wordt de realisatie van het Nationale Park verder geconcretiseerd, een geweldige kans. Ook het ministerie van Economische Zaken (en de degene die gestemd hebben) onderschrijven daarmee de kwaliteit van Nationaal Park Hollandse Duinen.

In de bijlagen 2 tot en met 4 vindt u meer informatie over het gebied, de kaders en het beheer van het natuurgebied.

Deelgebieden

Deelgebieden

Het Westduinpark en Wapendal kent vijf deelgebieden. Deze deelgebieden zijn gedefinieerd op basis van hun specifieke karakter, kwaliteiten, kansen en ligging.

Natte Pan

De natuurbeleving ten top

De Natte Pan beschikt over een vrijwel intact landschap. Met de uitvoering van het natuurherstel in 2011 is de natuurwaarde verbeterd en de dynamiek teruggekeerd. Hiermee is een stimulans gegeven aan de terugkeer van de karakteristieke duinsoorten. De Natte Pan is het meest waterrijke deel van het duingebied. Hier ligt één van de parels van het Westduinpark: de vochtige duinvallei.

De Plak

Van diversiteit naar identiteit

Dit middengedeelte van het Westduinpark is in het verleden het meest door de mens beïnvloed. Het landschap voelt hier kunstmatig. Tegelijkertijd is het een duingebied dat over veel diversiteit en variatie beschikt. De Plak is duidelijk op zoek naar zijn identiteit.

Wieringseduin

Van restgebied naar duingebied

In 2013 heeft het gebied een complete make-over ondergaan. Hiermee is het Wieringseduin weer duin geworden! Door de ontmanteling van Radio Scheveningen is het Zenderpark recent toegevoegd. Het gebied gaat deel uitmaken van het Westduinpark.

Bosjes van Poot

Dat gekoesterd moet worden

De Bosjes van Poot vormde oorspronkelijk één geheel met het Westduinpark. Naast het bosrijke karakter zijn de Bosjes van Poot ook speciaal vanwege de aanwezigheid van eikenstoven en stinzenflora. Deze cultuurhistorische relictten zijn vanwege hun kwetsbaarheid ontoegankelijk. Naast natuurgebied zijn de Bosjes van Poot ook hondenlosloopgebied. Het zoeken naar het evenwicht daartussen is een uitdaging voor de komende jaren. Dit is benoemd in de Evaluatie Hondenbeleid (RIS 296154).

Wapendal

De postzegel met bijzondere waarde

De naam Wapendal verwijst naar een laaggelegen vochtige plek "wapel". Boeren lieten daar hun vee grazen. Het landschap is nog vrijwel geheel intact. En dat midden in de stedelijke omgeving. Dit deelgebied is vooral bekend om zijn grazende pony's in de winter en om de paarse bloei van de duinheide in augustus.

Meer informatie over deze deelgebieden is te vinden in bijlage 5.

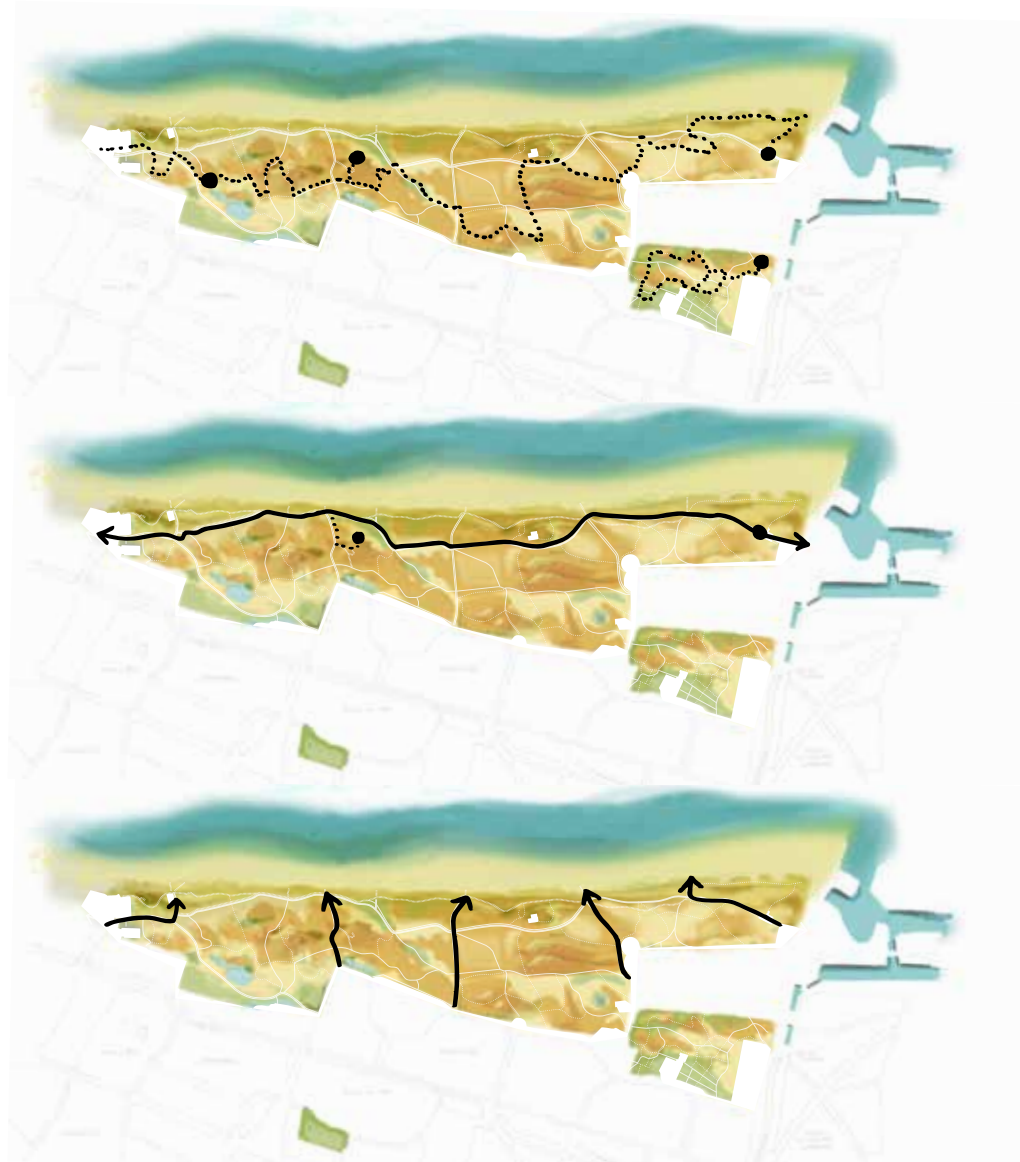
De natuurliefhebber

De toerder

De strandgast

3.2 Gebruik

Bezoekersonderzoek

In 2015 heeft een bezoekersonderzoek in de groengebieden van Den Haag en omgeving plaatsgevonden. Het Westduinpark trekt 617.000 bezoekers per jaar (bij een oppervlakte van 245 ha). Ter vergelijking Meijendel heeft een oppervlakte van 1875 hectare en trekt 743.000 bezoekers per jaar.

De meeste bezoekers komen 1 à 3 keer per jaar in het duingebied, dat betekent dat er in totaal circa 2 miljoen bezoeken per jaar komen (inclusief strandbezoekers). De leeftijd van de bezoekers is divers; de categorie 1 t/m 17 jaar blijft in de minderheid (10%). De bezoekers zijn vooral afkomstig uit de provincie Zuid-Holland en Den Haag. Wandelen en recreëren zijn naast het bezoeken van een horecagelegenheid redenen om het duingebied te bezoeken. Conclusie hierbij is dat het Westduinpark voor een relatief klein duingebied veel bezoekers trekt.

Gebruikersprofielen

Geen mens is gelijk, dus elke recreant is anders. Iedereen besteedt zijn of haar vrije tijd naar eigen wens en behoefte. De gemeente onderscheidt tien gebruikersprofielen. Drie gebruikersprofielen worden in deze nota uitgelicht dat zijn de natuurliefhebber, de toerder en de strandgast. Op basis van deze drie profielen komen de meest representatieve bewegingspatronen naar voren. Door aan deze patronen een programma, informatie en bezienswaardigheden toe te voegen, kan de gemeente Den Haag het recreatief gebruik in het natuurgebied sturen en faciliteren.

De natuurliefhebber

De natuurliefhebber is iemand die zeer begaan is met milieu en natuur. Hij wil het gebied beleven. De natuurliefhebber zoekt een ruig landschap met een authentiek karakter waar weinig mensen (kunnen) komen. Struinen met kinderen of met een aangelijnde hond moet in het gebied ook mogelijk zijn. Daarbij zijn een begrazingsgebied, een vogelkijkscherp of een ontdekpoel een echte toevoeging aan het gebied.

De toerder

De toerder is iemand die er graag samen op uit gaat, met de fiets of wandelend. De toerder is ondernemend en op zoek naar een bijzondere ervaring. Hij kiest bewust een bepaalde route, omdat hij weet dat er iets te zien is. Hij wil vooral een dagje weg en van mooie uitzichten genieten. Het wijzen op bezienswaardigheden is voor deze groep van toegevoegde waarde.

De strandgast

De strandgast maakt intensief gebruik van de kust. Hij is door de duinen heen op weg naar zee. Hij wil via een zo kort mogelijke route op het strand komen. Het duingebied is de passage naar het strand en heeft ook niet zijn primaire interesse. Voorzieningen zoals strandpaviljoens, fietsenstallingen, watertappunten en bewegwijzering zijn van belang.

Informatie over de overige gebruikersprofielen en hun intrinsieke motieven zijn te lezen in bijlage 6.

10 buiten-doe-dingen!

Het duingebied is volop te beleven. Heeft u weleens iets van de 10 buiten-doe-dingen-lijst gedaan? Hierbij de 10 doe-dingen die u echt moet hebben beleefd! Lukt het u om alles af te strepen? U kunt het meeste alleen doen; nog veel leuker is om samen op pad te gaan!

Heel veel plezier!

1. Op zoek gaan naar de Schotse hooglanders;
2. Bij storm de duinen zien roken;
3. Een excursie met de boswachters of één van de in het natuurgebied actieve natuurverenigingen;
4. In de winter de pony's in Wapendal groeten;
5. De trekvogels aan het einde van de zomer vanaf De Vulkaan spotten;
6. De Bunkerdag bezoeken om alles over de Atlantikwall te weten te komen;
7. Het nieuwe tracé langs de Noordzee fietsen;
8. Op zoek gaan naar het verleden van het Zenderpark;
9. In het vroege voorjaar de stinzenflora in de Bosjes van Poot bewonderen;
10. Gezellig aan het werk gaan in het gebied tijdens de natuurwerkdagen.

PRIVATIEVE

JAGT

VAN DEN

KONING

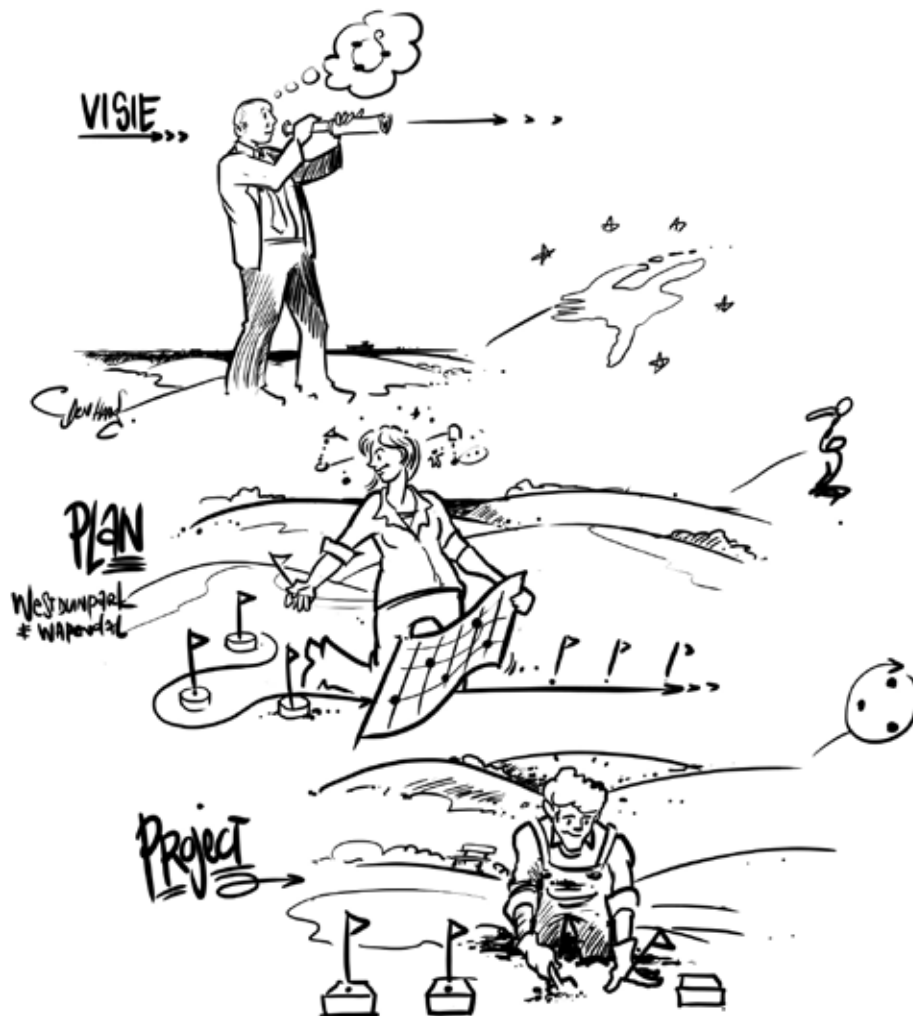

4 Kansen

Jachtgebied Westduinpark (foto Jurriaan Brobbel)

Tijdens de werksessies met belanghebbenden en deskundigen zijn alle bouwstenen zoals gebied, gebruik, thema's en zoning met elkaar gecombineerd en zijn voor dit duingebied kansen opgesteld. Met deze kansen worden de ambities van het gebied bepaald, het aanbod van voorzieningen actueel gehouden en de kwaliteit van het duingebied gewaarborgd. Zo blijft dit natuurgebied de bezoeker verrassen.

De kansen kunnen zowel los als in combinatie met elkaar worden ontwikkeld. Uiteraard moeten deze als zij actueel zijn op voorhand worden getoetst aan alle geldende wet- en regelgeving. Verwacht wordt dan ook dat aanvraag van vergunningen, ontheffingen en het doen van meldingen bij de hiervoor bevoegde instanties noodzakelijk is. Deze procedures kosten tijd en dienen in het projectproces meegenomen te worden. Om deze procedures te verkorten, wordt samen met de provincie nagegaan of de kansen van de nota binnen het nieuw op te stellen natura2000-beheerplan (2017-2023) getoetst kunnen worden.

Aan de nota is geen uitvoeringsbudget gelabeld met uitzondering van een aantal korte termijn kansen zoals het fietspad door het Zenderpark en de eerste impuls in de Bosjes van Poot. Verder zal door een proactieve houding, het inspelen op kansen die zich voordoen binnen bestaand beheer, de ontwikkeling van het Nationaal Park Hollandse Duinen, inzet van Haagse Kracht maar ook door op zoek te gaan naar subsidiemogelijkheden worden getracht om de kansen verder te brengen.

Meer informatie over de Kansen is te vinden in bijlage 7.

Peperbus (foto Stichting Duinbehoud)

Nachtegaal (foto Ruud Wielinga)

Zandhagedis (foto Hans van der Meijs)

Schotse Hooglanders (foto Juriaan Brobbel)

Blauwe Zeedistel (foto Juriaan Brobbel)

De Haagse Big five!

Je hoeft niet helemaal naar Afrika om de Big five te zien!

Ook in het Westduinpark en Wapendal is de Big five aanwezig. Ze zijn imposant, kleurrijk en zeldzaam. En zijn een symbool voor de soortenrijdom van dit natuurgebied. In de Haagse Big Five zit de peperbus, de nachtegaal, de zandhagedis, de blauwe zeedistel en de Schotse hooglander. Deze icoonsoorten zijn tijdelijk en kunnen na verkiezing vervangen worden door een ander soort zoals bijvoorbeeld: de rugstreppad, het konijn of de duinteunisbloem. Een nieuwe verkiezing vindt iedere vijf jaar plaats!

Zoek en vind onze Haagse Big five terug op onze grote kleurplaat van het gebied. Kleur en vink ze dan op je streeplijstje af! Wil je meer komen te weten over de Haagse Big five kijk dan op onze internetsite of ga mee met onze boswachters en deskundigen om ze in het echt te zien!

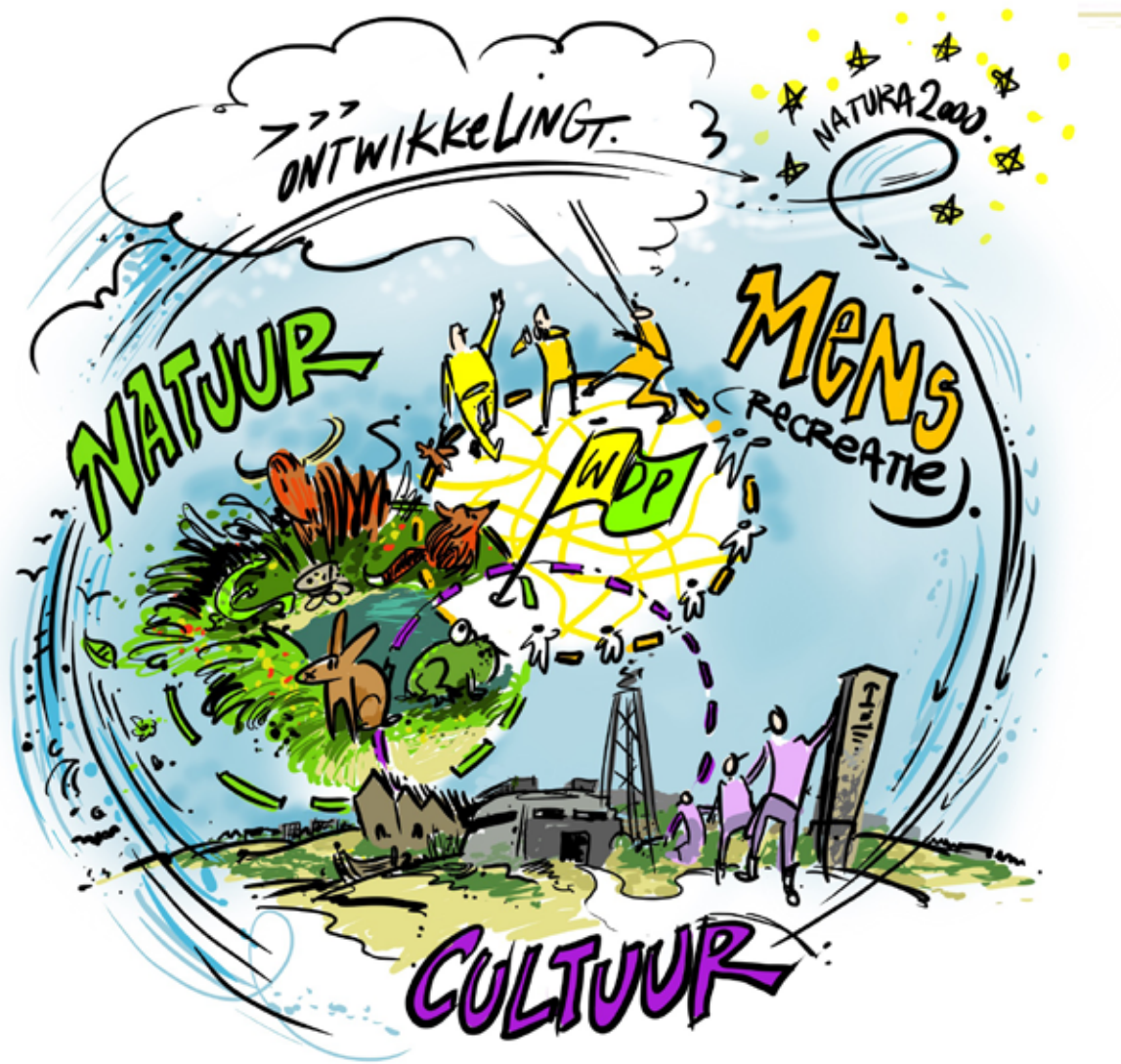
1. De peperbus
2. De Nachtegaal
3. De zandhagedis
4. De blauwe zeedistel
5. De Schotse hooglander

”Natuurbeleid is vaak abstract. Een natuurambassadeur maakt het tastbaar en concreet. Door te focussen op één van de Big five, wordt er automatisch aan de kwaliteit van de leefomgeving van veel meer plant- en diersoorten gewerkt.”

5 Samen aan de slag

5.1 Evenwicht

Thema's

De nota Westduinpark en Wapendal richt zich op een evenwicht tussen natuurlijke en menselijke dynamiek. Om dit evenwicht te kunnen realiseren en invulling te geven aan de dynamiek onderschrijft de gemeente Den Haag drie thema's die voor dit duingebied representatief zijn.

Natuur

De natuur is aan de kust zeer waardevol. Door de dynamiek tussen zout en zoet, nat en droog, jong en oud, leven hier verschillende waardevolle en beschermde dier- en plantensoorten. Deze waarde is inmiddels erkend en vertaalt zich door de aanwijzing als Natura2000-gebied. De nota stelt hoge prioriteit aan het in stand houden, herstellen en ontwikkelen van de natuurwaarden van het gebied. Om dit te bereiken wordt ingezet op dynamiek en het bevorderen van natuurlijke processen als motor voor de ontwikkeling en instandhouding van het duinsysteem. Hierdoor wordt het duingebied robuuster.

Recreatie

De nota zet in op het vergroten van de beleveniswaarde van de natuur en het landschap. Recreanten zijn van harte welkom in het duingebied mits zij zich aan de huisregels houden. Natuurgerichte recreatie, waarbij ontspanning, natuurbeleving en samenwerking centraal staan, krijgt hierbij de prioriteit. Recreatievormen die schade aan de natuur of overlast voor het duingebied veroorzaken worden niet gestimuleerd en ook niet gefaciliteerd. Initiatieven dienen aan de geldende wet- en regelgeving, waar onder de natuurwetgeving, te voldoen.

Cultuurhistorie

Achter het natuurlijk ogende landschap gaat oude menselijke invloed schuil. Al ruim voor het begin van onze jaartelling werden de duinen bewoond en gebruikt. Het is een grote uitdaging om dit te behouden en tegelijkertijd toegankelijker te maken zonder afbreuk te doen aan het duingebied. Respect voor de natuur en het duingebied staan hierbij centraal. Samenwerking is hier dan ook een pré; zowel met natuurverenigingen en belanghebbenden als met de boswachter, de groenbeheerder en overige diensten van de gemeente

Legenda

- zone 1
rustgebieden
- zone 2
natuurbelevingszone
- zone 3
recreatieve accenten

Zonering

De drie thema's vormen de basis van het evenwicht. Om dit evenwicht te behouden is een goede zonering essentieel. Door een ruimtelijke zonering in het Westduinpark en Wapendal toe te passen, geeft de gemeente hier invulling aan. Deze zonering is afgestemd op de draagkracht van het duingebied. Hiermee wordt de intensiteit van het gebruik gestuurd door uit te gaan van de robuustheid of juist de kwetsbaarheid van het duingebied. Op basis van deze indeling kunnen de kansen per deelgebied worden bepaald. Hiermee kan Den Haag in de deelgebieden het evenwicht tussen natuur en gebruik optimaliseren. Zo kent deze nota drie zoneringen voor dit duingebied.

Zone 1 Rustgebieden

De meest kwetsbare en minst draagkrachtige gedeelten worden ontzien en zijn rustgebied. Zo is Wapendal, vanwege de beperkte oppervlakte en gevoeligheid van de begroeiing voor betreding, te kwetsbaar om opengesteld te zijn voor het publiek. Ook het Zenderpark, de vochtige duinvallei in de Natte Pan en de eikenstoven en stinzenflora-percelen in de Bosjes van Poot en de zeekering zijn rustgebied. In deze zone bevinden zich geen of weinig paden. Als deze aanwezig zijn gaat het om zandpaden waarvan de bezoeker alleen onder begeleiding gebruik kan maken. Ook voorzieningen zijn afwezig. Er zijn bijvoorbeeld geen bankjes of afvalbakken te vinden. Informatie over de bijzonderheid, functie en kwetsbaarheid van deze gebieden staat aan de rand van deze zone.

Zone 2 Natuurbelevingszone

In deze zone is de natuur robuust genoeg om deze volop te beleven met respect voor de planten en dieren. Deze uitgebreide zone biedt interessante mogelijkheden voor wie van rust, ruimte en natuur wil genieten. Het bestaande padennetwerk is divers en toegankelijk. Zo geeft het de gelegenheid om bijvoorbeeld via zandpaden het duinlandschap te beleven of via geasfalteerde wandelpaden ook mensen met een beperking te verwelkomen. Diverse voorzieningen zijn hier aanwezig zoals informatieborden en banken. Daarnaast liggen hier ook uitzichtpunten die voor vergezichten zorgen.

Zone 3 Recreatieve accenten

Deze plekken hebben een kleinere oppervlakte en liggen verspreid over het hele duingebied. Ze zijn goed bereikbaar, robuust en bieden diverse voorzieningen. Zoals informatieborden, fietsenstallingen en watertappunten. Onderdeel van deze accenten zijn de entrees, de strandopgangen, de speelplekken, uitkijkpunt De Vulkaan en loosloopgebied voor honden. Het is ook de zone waar natuureducatieactiviteiten plaats kunnen vinden; waar kinderen en jongeren zowel het landschap als de bewoners van de duinen kunnen ervaren. Hier is ruimte voor picknicken, spelen en leren door observeren.

5.2 Energie

Het Westduinpark en Wapendal produceren ongelooflijk veel energie bij de bezoeker. Daar mogen wij trots op zijn. De betrokkenheid, respect en enthousiasme die dit duingebied bij eenieder genereert, wil de gemeente benutten en bevorderen. Ook zet Den Haag in op "Haagse Kracht" door:

Te vertrouwen

Het Coalitieakkoord 2014 -2018 zegt over participatie 'Hagenaars willen graag actiever betrokken zijn bij hun leefomgeving; door hier verantwoordelijkheid voor nemen, door eigen initiatieven te nemen of door mee te denken over voorstellen van de gemeente. Wij gaan dus mensen beter in staat stellen invloed uit te oefenen. Zo vroeg mogelijk, zo laagdrempelig mogelijk en zo direct mogelijk. Binnen de kaders van dit akkoord, streven wij naar een zo breed mogelijk draagvlak in de stad. Goed contact levert betere besluiten op. Ook geven wij ruimte en vertrouwen aan mensen die zelf iets willen ondernemen binnen de spelregels.

Te verbinden

De gemeente Den Haag inspireert en zorgt dat de bezoeker, de vrijwilliger en de ondernemer voor dit natuurgebied enthousiast worden en blijven. Want enthousiasme is aanstekelijk en creëert energie. Het doel is om bezoekers met het natuurgebied en met elkaar te verbinden, zodat er een zwerm ontstaat die zich op de een of andere manier wil inzetten voor dit duingebied. Door deel te nemen aan een natuurwerkdag, als ambassadeur te fungeren (in woord of op social media), zitting te nemen in een platform of een enthousiaste bezoeker te zijn met respect voor de natuur. Van

belang hierbij is dat deze persoon trots is op dit duingebied, op deze topnatuur voor de stad.

Om dit te bereiken heeft de gemeente Den Haag de eerste stap gezet en zijn er diverse platforms in het leven geroepen zoals Beheer- en Monitoringsplatforms. Daarnaast ondersteunt Den Haag diverse werkgroepen en organiseert zij excursies in het natuurgebied.

Te delen

Onderdeel van het leveren van deze groene energie is delen. Door te delen verbindt je. Dit doet de gemeente onder andere door het Beheerplatform Westduinpark en Wapendal te organiseren. Hierin nemen de belanghebbende wijk- en Haagse natuurverenigingen en de georganiseerde gebruikersgroepen deel. In dit beheerplatform dat circa 6 keer per jaar bijeenkomt wordt op een open en directe wijze met vertegenwoordigers van betrokken organisaties van gedachten gewisseld over beleid, inrichting, beheer en gebruik van het natuurgebied. Hiermee wordt begrip en draagvlak verkregen voor het uit te voeren beleid en de beheer- en onderhoudsmaatregelen en wordt er samen nagedacht over een effectieve wijzen van communiceren met omwonenden en overige belanghebbenden. Zo werkt dit beheerplatform adviserend richting beheer en beleid en fungeert anderzijds als waardevol intermediair tussen bewoners en gemeente. Zo zijn de beheerplatformleden ambassadeurs van het Westduinpark en Wapendal.

Natte Pan monitoringsplatform (foto Joanne Gendronneau)

Groenwerkdag 2013 (foto Hans van der Meijs)

Naast het beheerplatform vinden er ook excursies plaats. Deze excursies hebben verschillende thema's zoals natuurherstel, duinlandschap, begrazing, beleving. Door deze excursies samen met vrijwilligers en educatieve organisaties uit te voeren wordt er draagvlak gecreëerd voor het beleid en het beheer in het duingebied. De boswachters zijn de gastheren namens de gemeente Den Haag en spelen hierin een belangrijke rol. Het doel is om tot een jaarlijks overzicht te komen van excursies en andere activiteiten.

Samen te doen

De gemeente wil ook het 'samen doen' stimuleren. Hiervoor is het Monitoringsplatform in leven geroepen. Naast de verplichte inventarisaties en monitoringen vanuit de Natura2000 doelstellingen verzamelen ook vrijwilligers een schat aan informatie. Deze waardevolle informatie wordt gewaarborgd doordat de gegevens in een databanksysteem (zoals Waarneming.nl) worden opgeslagen. Deze gegevens worden uiteindelijk in de NDFF (Nationale Databank Flora en Fauna) verwerkt. Hiermee levert het belangrijke informatie voor het ontzien van specifieke planten en dieren bij uitvoering van beheer en van projecten. Daarnaast kunnen de resultaten van het uitgevoerde natuurbeheer goed worden gevolgd. Zo draagt Den Haag naast het procesbeheer ook zorg aan het behoud van de aanwezige variatie.

Verder werkt Den Haag ook samen met vrijwilligers aan het onderhoud in het duingebied. Enerzijds via de natuurwerkdagen die regelmatig plaatsvinden. Jong en oud werkt daarbij vaak dichtbij huis aan het behoud en herstel van natuur en

landschap. Anderzijds door de diverse werkgroepen zoals Werkgroep ecologisch beheer Westduinpark (inclusief de Bosjes van Poot), Werkgroep Duinplas Westduinpark of Werkgroep Wapendal. Daarbij komt het steeds vaker voor dat scholen, opleiding en instellingen zich willen inzetten voor het groen.

Naast het thema natuur zetten vrijwilligers zich ook in voor cultuur en historie zoals de Stichting Atlantikwall Museum Scheveningen (SAMS) en de AWN (Vereniging van Vrijwilligers in de Archeologie). Zij zetten zich respectievelijk in voor de Atlantikwall-relicten en in deelgebied de Natte Pan ten behoeve van de archeologische monitoring. Onze vrijwilligers krijgen voor de betreding buiten de paden een ontheffing van de stadsdelen Loosduinen of Segbroek afhankelijk van het deelgebied waar zij actief zijn. Zij zijn in het veld te herkennen aan hun armband en fungeren als ambassadeur.

Samen maken wij het Westduinpark en Wapendal!

Huisregels

U bent van harte welkom in het natuurgebied Westduinpark en Wapendal. Omdat dit duingebied kwetsbaar is, dient u een paar regels na te leven.

Als bezoeker:

- ga ik met respect om met het gebied en met de andere bezoekers;
- pluk ik de dag en laat ik planten of paddenstoelen staan. Ik graaf ze ook niet uit en neem ze niet mee naar huis;
- laat ik de dieren met rust en verstoor ik ze niet; zeker niet in het broedseizoen (15 maart- 1 september);
- geniet ik op afstand van de grazers en voer ik ze niet. Ik hou mijn hond te allen tijde aan de lijn (grazers ervaren een hond als bedreiging);
- respecteer ik de kwetsbare en beschermde natuurgebieden. Ook blijf ik op de paden, laat ik geen afval achter en gedraag ik mij niet als vandaal;
- wandel ik graag met mijn hond aan de lijn en ruim ik altijd en overal de uitwerpselen op. Ik laat hem los lopen in de aangewezen hondenlosloopgebieden of op het strand tussen strandslag 9 en 10;

- geniet ik van de natuur en parkeer ik mijn motorvoertuig buiten de grenzen van het natuurgebied;
- geniet ik van de rust en de ruimte. Ik veroorzaak daarom ook geen geluid- en lichthinder en laat ook geen drones vliegen;
- hoe gezellig het ook is, steek ik geen barbecue en/of vuurwerk aan en maak ik geen open vuur;
- geniet ik van de aanwezige cultuurhistorie zonder iets te vernielen;
- hou ik mij aan de geldende wet- en regelgeving.
- Bij nood, brand en of spoedgevallen bel ik alarmnummer 112. Bij geen spoed maar wel politie bel ik 0900-8844. Voor overige meldingen, vragen of klachten bel ik de gemeente Den Haag op het nummer 14070 (maandag t/m vrijdag tussen 8.30 en 17.00 uur).

Door deze regels na te leven, genieten wij met zijn allen nog lang van dit bijzonder duingebied!
Alvast dank hiervoor.

